

تجربہ دے دیروز،
مسئلہ امروز؛
روایت رؤسای پیشین از نظارت

اولویت نرم افزار بر سخت افزار؛ شفافیت در همه ارکان

سید محمد غرضی

رئیس دوره اول تا چهارم شورای مرکزی سازمان نظام مهندسی ساختمان

۱- با توجه به تجربه دوران مسئولیت خود، نظام نظارت بر عملکرد سازمان های نظام مهندسی ساختمان را تا چه اندازه در تحقق اهداف قانون موفق می دانید؟ مهم ترین نقاط قوت و ضعف آن چیست؟

سازمان نظام مهندسی ساختمان در دهه شصت در کمیسیون عمران و زیر بنایی دولت مطرح شد و مرحوم مهندس کاررونی هم از آن دفاع کرد، اما تا زلزله رودبار نیامد مورد توجه قرار نگرفت و تا زلزله بم نیامد برای مجموعه دولت منافعش مشخص نشد. سازمان نظام مهندسی ساختمان کشور بزرگترین مجموعه مردم نهاد غرب آسیا است و بسیار با ارزش است.

در اوایل دهه شصت به یاد دارم در جنوب کشور زلزله ای آمد و در منطقه ای چند هزار خانه خراب شد اما در دهه ۸۰ همان زلزله با همان قدرت در همان منطقه آمد اما خانه ای تخریب نشد. این اثر سازمان نظام مهندسی ساختمان است. این سازمان و قانون قطعاً ارزشمند است.

نقاط قوتش زیاد است اما نقطه ضعفش بیشتر در حوزه نرم افزاری است. سخت افزار رشد کرده اما نیروی انسانی و نرم افزار هم سطح آن نشده است.

۲- به نظر شما مهم ترین چالش نظام نظارت امروز چیست؟ آیا ریشه مشکلات را بیشتر در قانون، ساختار، نحوه اجرا، تعدد نهادهای نظارتی یا تعارض منافع و... می دانید؟

همه این عوامل دخیل هستند اما مهم ترین مشکل توسعه نیروی انسانی کارآمد و سالم است که مغفول مانده است.

۳- جایگاه و حدود مسئولیت شورای مرکزی در نظارت بر عملکرد سازمان های استانی را چگونه ارزیابی می کنید؟ آیا این جایگاه نیازمند بازتعریف است؟

بنده در جریان ریز تصمیمات دوستان قرار ندارم اما تا جایی که بنده مسئولیت داشتم تلاش کردم سازمان نظام مهندسی ساختمان بر سیستم اداری دولت به عنوان بدنه کارشناسی منسجم تأثیر بگذارد.

۴- با توجه به تحولات امروز، فناوری های نوین، سامانه های یکپارچه و هوش مصنوعی چه نقشی می توانند در افزایش شفافیت، کارآمدی و اثربخشی نظام نظارت ایفا کنند؟

قطعاً تکنولوژی می تواند مفید باشد اما باید انتخاب تکنولوژی و روش استفاده آن توسط اعضا سازمان انتخاب شود و توسعه یابد و تکنولوژی به زور نافع نیست.

۵- اگر امروز مسئول بازطراحی نظام نظارت بر عملکرد سازمان های نظام مهندسی ساختمان بودید، سه اقدام اولویت دار خود را برای اصلاح این نظام چه می دانستید؟

نرم افزار را بر سخت افزار اولویت می دادم، شفافیت را در همه ارکان ارجح می دانستم. ما با کمترین هزینه سازمان را ایجاد کردیم و توسعه دادیم. کار باید کم هزینه و پرفایده باشد تا ماندگار شود.

نظارت هوشمند؛ نقش محوری شورای مرکزی

مهدی هاشمی

رئیس دوره پنجم شورای مرکزی سازمان نظام مهندسی ساختمان

۱- با توجه به تجربه دوران مسئولیت خود، نظام نظارت بر عملکرد سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان را تا چه اندازه در تحقق اهداف قانون موفق می‌دانید؟ مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف آن چیست؟

سازمان نظام مهندسی ساختمان یک ساختار مردم‌نهاد تخصصی و صنفی است. لذا از طرفی باید اسباب و وسایل نظارت اعضا بر عملکرد ارکان سازمان فراهم باشد و از طرفی نهاد ناظر برای اطمینان از جلب حقوق عامه باید مراقبت و کنترل لازم

را اعمال نماید. این دو نوع نظارت، اگر فاقد سازوکار تعامل و هماهنگی باشند، می‌توانند به تعارض، تنش و چالش منجر شوند، که تخریب چهره سازمان، کاهش تعامل با ذی‌نفعان به ویژه مالکان و کارفرمایان و دولت و از دست رفتن فرصت‌های توسعه و گسترش خدمات و درآمدها، بزرگترین آسیب آن خواهد بود.

اما اگر این دو نظارت در کنار هم و برای هدف عالی ساخت کشور و رفاه ایرانیان، به گفتگو و تعامل مبادرت کنند، قطعاً چهره سازمان نزد عامه مقبول و درخشان خواهد بود، فرصت‌های گسترده‌تری برای عرضه خدمات و گسترش فعالیت‌ها ایجاد خواهد شد. در حال حاضر نظام نظارت در هر دو بخش به جهت ساختاری و نهادی ناقص است. نهاد ناظر عمده‌تاً بر انضباط شکلی و رعایت الزامات اداری تمرکز دارد و از درک تغییرات و نیازمندی‌های روز سازمان فاصله دارد و لذا به جهت انعطاف‌ناپذیری، چالش‌های جدید و روزانه بازتولید می‌شود و در نتیجه، بروکراسی برارانه خدمات با کیفیت غلبه یافته است. در بخش اعضا هم، سازمان از شفافیت مالی کافی و کامل برخوردار نیست که موجب سوءبرداشت‌ها، سوءرفتارها و ناهماهنگی سازمانی و بی‌اعتمادی می‌شود.

۲- به نظر شما مهم‌ترین چالش نظام نظارت امروز چیست؟ آیا ریشه مشکلات را بیشتر در قانون، ساختار، نحوه اجرا، تعدد نهادهای نظارتی یا تعارض منافع و... می‌دانید؟

همانطور که گفته شد، مهم‌ترین چالش نظام نظارت، تاب‌آور نبودن نظام حقوقی و اجرایی سازمان در برابر تحولات و همچنین دشواری اصلاح مقررات و ساختارهای کلان و اجزای آن است. این شکل از چالش، سازمان را به مرور فرسوده کرده و برای سازمان‌های رقیب به ویژه دولت و شهرداری‌ها، فضای

چانه‌زنی و عبور از سازمان نظام مهندسی ساختمان را فراهم می‌کند. امری که به طور مداوم و مستمر در پروژه‌های دولتی و حتی پروژه‌های خاص شهرداری‌ها جریان دارد و بنده آن را ترمذ از اصول صلاحیت حرفه‌ای و الزامات کیفیت ساخت و سازها می‌دانم.

۳- جایگاه و حدود مسئولیت شورای مرکزی در نظارت بر عملکرد سازمان‌های استانی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا این جایگاه نیازمند بازتعریف است؟

طبیعتاً شورای مرکزی نقش محوری در نظارت بر ارکان استانی را دارد و موظف به کنترل میزان رعایت استانداردهای عمومی در هر استان است و باید با هرگونه بی‌انضباطی در استان‌ها مقابله کند. اما شورای مرکزی در مقام بالاتر باید نظام ساختاری نظارت هوشمند و متکی بر رضایت ذی‌نفعان و مردم را پایش و از تحلیل اطلاعات و ارزیابی‌های حاصله از آن، در ارتقای خدمات و کیفیت آن بهره‌برد و گسترش پوشش خدمات سازمان در سراسر کشور در تک بناها و ساختمان‌ها در اقصى نقاط (مگر اماکن امنیتی خاص) را دنبال کرده و پوشش خدماتی خود را گسترده و کامل کند.

۴- با توجه به تحولات امروز، فناوری‌های نوین، سامانه‌های یکپارچه و هوش مصنوعی چه نقشی می‌توانند در افزایش شفافیت، کارآمدی و اثربخشی نظام نظارت ایفا کنند؟

قطعاً در هر فعالیتی باید از امکانات جدید و فناوری نو استفاده کرد و عرصه نظارت هم نه تنها مستثنا نیست، بلکه به دلیل ضرورت نظارت عام و همگانی، فناوری‌های جدید امکانات و ارزیابی‌های بهتری در اختیار قرار می‌دهند و با تولید داده انبوه، امکان تصمیم‌گیری و جهت‌دهی دقیق‌تر و مؤثرتر را فراهم می‌کند.

۵- اگر امروز مسئول بازطراحی نظام نظارت بر عملکرد سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان بودید، سه اقدام اولویت‌دار خود را برای اصلاح این نظام چه می‌دانستید؟

اول، روزآمدسازی قانون نظام مهندسی با تأکید بر امکان انعطاف‌پذیری داخلی، دوم، هوشمندسازی تمامی فرایندهای ارجاع کار، نظارت بر عملکرد مهندسان، آموزش و توانمندسازی مستمر اعضا، مشروط بر آنکه این اقدام موجب تسهیل ارائه خدمات شود و خود به یک بروکراسی جدید، پیچیده و غیرقابل اصلاح تبدیل نشود. و سوم، ایجاد سازوکارهای مؤثر برای صیانت از حقوق عامه و لحاظ آن در تصمیم‌گیری‌ها و فرایندهای نظارتی.

از ضرورت نظارت تا اصلاح ساختار؛ بازخوانی یک دیدگاه

زنده یاد اکبر ترکان

رئیس دوره ششم شورای مرکزی سازمان نظام مهندسی ساختمان

مقدمه

در این شماره از «شمس»، در کنار گفت و گو با رؤسای پیشین سازمان نظام مهندسی ساختمان، یاد و دیدگاه های زنده یاد مهندس اکبر ترکان را نیز بازخوانی کرده ایم؛ مدیری که از نخستین سال های شکل گیری سازمان در جریان تحولات آن قرار داشت و تجربه ریاست سازمان نظام مهندسی ساختمان را نیز در کارنامه خود داشت.

آنچه در ادامه می خوانید، گزیده ای از گفت و گوی اختصاصی «شمس» با ایشان است؛ گفت و گویی که اگرچه با موضوعات گسترده تری درباره آینده و عملکرد سازمان انجام شده، بخش هایی از آن همچنان با مسائل امروز نظام نظارت ارتباط مستقیم دارد. تأکید بر ضرورت حفظ نظارت سازمان، اصلاح کاستی ها به جای حذف آن، اهمیت

اجرای مقررات ملی ساختمان، توجه به کیفیت نظارت و ضرورت حضور حرفه ای و تمام وقت ناظران، از جمله دیدگاه هایی است که در این گفت و گو مورد تأکید قرار گرفته است.

بازخوانی این دیدگاه ها، بیش از آنکه تلاشی برای ارائه پاسخ های گذشته به مسائل امروز باشد، ادای احترام به تجربه و اندیشه یکی از چهره های مؤثر در شکل گیری نظام مهندسی ساختمان و فرصتی برای تأمل دوباره در مسائلی است که همچنان در جامعه حرفه ای محل بحث و گفت و گو هستند.

در ابتدای تأسیس سازمان نظام مهندسی ساختمان در دولت آقای هاشمی رفسنجانی، بنده و چند نفر دیگر از اعضای دولت برای همکاری در جهت تأسیس این سازمان اقدام کردیم. در آن زمان در انتخابات شرکت کردم و به عنوان کسی که رأی آورده، وارد هیأت مدیره استان تهران شدم و از آن زمان در ارتباط با سازمان بوده و هستم.

در جامعه ما که مهندسی نقش بسیار مهمی در خدمت رسانی به مردم دارد، این خدمت رسانی باید مدون شود. مدون شدن آن با سازمان های غیردولتی مانند سازمان نظام مهندسی ساختمان است. همه آنها به مدعی هستند باید برای جامعه پیشرفته و متمدنانه کوشش کنند، باید تلاش کنند که نظام مهندسی و نهادهایی مثل نظام مهندسی که پایه های کاملاً مردمی دارد، رشد کنند و کار را از طریق این سازمان ها انجام دهند.

متأسفانه در سال های گذشته شاهد بودیم که برخی مقامات مسئول، ضد نظام مهندسی عمل کردند و ضعف های نظام مهندسی را بزرگ کردند و به جای اینکه اشکالات را رفع کنند، بر سر نظام مهندسی زدند و کوشش کردند تا نظام مهندسی را حذف کنند و خودشان مطرح شوند که این خلاف خط مشی متمدنانه ای است که دنبال آن هستیم. ما به دنبال این هستیم که مهندسان خود قدرتمند شوند، خود اصلاح سیستم کنند، خود اصلاح سیستم شان را در اختیار مردم قرار دهند و دولت هم به نظارت عالی برسد.

زمانی که من رئیس سازمان نظام مهندسی ساختمان بودم، تقریباً از تمام استان ها بازدید کردم. می توانم این طور بگویم که بیش از ۷۰ درصد ساختمان های فعلی کشور با مقررات قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان ساخته شده است و از نظر ایمنی و خطر زلزله قابل اعتماد است.

در چند زلزله ای که اتفاق افتاد، ما بررسی کردیم و دیدیم که هیچ خانه ای نیست که طبق مقررات نظام مهندسی ساخته شده و در زلزله خراب شده باشد. در زلزله

سرپل ذهاب دوبار همین بررسی انجام شد و معلوم شد که آن خانه هایی که خراب شدند، همان هایی بودند که طبق مقررات ملی ساختمان ساخته نشدند.

اگر ساختمان ها طبق مقررات ملی ساختمان ساخته شوند، تا ۵/۷ ریشتر زلزله مقاوم خواهند بود و این بزرگ ترین خدمت به حفظ سلامت مردم است. ما باید کوشش کنیم که همه را به این سمت ببریم که باید با مقررات ملی ساختمان کار کرد، باید با نظارت سازمان نظام مهندسی ساختمان کار کرد.

در عین حال نمی گویم که نظارت سازمان نظام مهندسی ساختمان دارای اشکال نیست. من بیش از همه اشکالات را می دانم، ولی فکر می کنم که باید این اشکالات را برطرف ساخت، نه اینکه نظارت سازمان را حذف کنیم که این

موجب هدررفت سرمایه های مردم شود.

یک نکته ای را باید مدنظر قرار داد و آن اینکه آیا افرادی که به سازمان نظام مهندسی ساختمان وارد می شوند، شاغل باشند یا خیر؟ من فکر می کنم که این موضوع دچار افراط و تفریط شده است. در بعضی از مشاغل مربوط به نظام مهندسی ساختمان، فرد نمی تواند شاغل جای دیگری باشد، اما در بعضی دیگر از مشاغل عیبی ندارد که فرد شاغل جای دیگری باشد.

برای مثال در طراحی هیچ مانعی ندارد که فرد جای دیگری استخدام باشد و ضمناً در وقت های آزاد کار طراحی را هم انجام دهد. ولی آیا می شود در نظارت هم این کار را انجام داد؟ چون نظارت در طول روز است و باید در هنگام کار انجام شود، بنابراین در نظارت فرد نباید شغل دیگری داشته باشد و باید شغل نظارت داشته باشد.

افرادی که در جای دیگری استخدام هستند ولی کار نظارت هم انجام می دهند، باید از کار اصلی شان دزدی کنند و به نظارت برسند یا اینکه نظارت صوری می شود و فقط کاغذ های آن را امضا می کنند که این موضوع به نفع کشور نیست.

نفع کشور در این است که ما فقط به کسانی که کار طراحی انجام می دهند اجازه کار دیگری بدهیم و بقیه فقط کار نظارت یا کار اجرا داشته باشند. این ها اصلاحاتی است که باید در جریان کار انجام گیرد.

امروز یک رنجش عمیق میان وزارت راه و شهرسازی و سازمان نظام مهندسی از دوره قبل به ارث رسیده است. من انتظار دارم که وزیر جدید اول این موضوع را سامان دهد و سازمان های نظام مهندسی را تقویت و حمایت کند تا بهترین افراد جلو بیایند.

اگر سازمان نظام مهندسی ساختمان را تحقیر کنند، بهترین ها نمی آیند. در نتیجه افراد درجه دو پا پیش می گذارند و این حیف است که یک جامعه ۵۰۰ هزار نفره و تحصیل کرده کشور توسط افراد درجه دو اداره شود.

به نظر من، آینده سازمان بستگی به این دارد که وزارت راه و شهرسازی چقدر آمادگی دارد که کار را به مردم بسپارد. اگر بخواهند کار را به مردم بسپارند، ما باید به سازمان نظام مهندسی ساختمان اهمیت بدهیم و حتی کارهای دیگر را تابع نظام مهندسی کنیم.

برای مثال، زمانی که سازمان نظام مهندسی ساختمان در ساخت و سازهای مختلف هست، آیا نمی تواند مدرسه یا درمانگاه بسازد؟ پس ساخت تعدادی از پروژه های دولتی هم باید طبق قواعد نظام مهندسی انجام شود. این موضوعی است که می توان به آن رسید که هم باعث تقویت دولت و هم سازمان نظام مهندسی ساختمان است.

راه حل، حذف نظام مهندسی نیست؛ اصلاح حکمرانی آن است

فرج الله رجبی

رئیس دوره هفتم شورای مرکزی سازمان نظام مهندسی ساختمان

۱- با توجه به تجربه دوران مسئولیت خود، نظام نظارت بر عملکرد سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان را تا چه اندازه در تحقق اهداف قانون موفق می‌دانید؟ مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف آن چیست؟

اگر بخواهم در مورد نظارت بر عملکرد سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان صحبت کنم، به نظرم باید قبل از هر چیز میان «ضرورت وجود نظام مهندسی» و «نحوه عملکرد و حکمرانی فعلی آن» تفکیک قائل شوم.

به اعتقاد من، اصل وجود یک نظام حرفه‌ای برای مهندسی ساختمان یک ضرورت است. ساختمان با یک کالای معمولی تفاوت دارد؛ با جان و مال مردم، ایمنی، سرمایه ملی، مصرف انرژی و کیفیت زندگی ارتباط مستقیم دارد. بنابراین جامعه نیازمند نهادی است که صلاحیت حرفه‌ای مهندسان را تضمین کند، مسئولیت حرفه‌ای ایجاد کند و به ارتقای کیفیت ساخت و ساز کمک نماید.

اما این ضرورت به این معنا نیست که ساختار و عملکرد موجود را بدون نقد بپذیریم. برعکس، هرچه یک نهاد از نظر اجتماعی مهم‌تر باشد، باید بیشتر در معرض ارزیابی و اصلاح قرار گیرد.

به نظر من، یکی از مخاطرات جدی امروز این است که ضعف‌های عملکردی سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان، به جای آنکه موجب اصلاح حکمرانی و ساختار شود، به تدریج باعث شود اصل ضرورت وجود این نهاد مورد سؤال قرار گیرد.

این دو مسئله را باید از هم جدا کرد، ما نباید ضعف عملکرد یک نهاد را با بی‌نیازی جامعه از آن نهاد اشتباه بگیریم.

اگر بخواهم منصفانه ارزیابی کنم، نظام موجود دستاوردهای مهمی داشته است. تشکیل سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان، ساماندهی حرفه مهندسی،

الزام به رعایت مقررات ملی ساختمان و ایجاد مسئولیت حرفه‌ای برای مهندسان، اقدامات مهمی بوده‌اند.

اما مشکل اینجاست که در طول زمان، میان فلسفه تأسیس سازمان نظام مهندسی ساختمان و عملکرد واقعی آن فاصله‌هایی ایجاد شده است. بخشی از نظام نظارت ما هنوز فرایندمحور و اداری است؛ یعنی گاهی تعداد جلسات، مکاتبات، بخشنامه‌ها و بازرسی‌ها تبدیل به معیار عملکرد می‌شود. در حالی که سؤال اصلی باید چیز دیگری باشد، آیا ساختمان‌ها ایمن‌تر شده‌اند؟ آیا کیفیت خدمات مهندسی افزایش یافته است؟ آیا حقوق مردم بهتر رعایت می‌شود؟ و آیا مردم در برابر هزینه‌ای که پرداخت می‌کنند، ارزش واقعی دریافت می‌کنند؟ بنابراین باید از نظارت بر فرایند به سمت نظارت بر نتیجه حرکت کنیم.

۲- به نظر شما مهم‌ترین چالش نظام نظارت امروز چیست؟ آیا ریشه مشکلات را بیشتر در قانون، ساختار، نحوه اجرا، تعدد نهادهای نظارتی یا تعارض منافع و... می‌دانید؟

من مشکلات امروز را فقط ناشی از قانون نمی‌دانم. قانون مهم است، اما مشکل اصلی را باید در ترکیبی از قانون، ساختار، نحوه اجرا، تعدد نهادهای نظارتی، تعارض

منافع و ضعف شفافیت جست‌وجو کرد. اما در میان همه این عوامل، یک موضوع برای من اهمیت ویژه‌ای دارد و آن استقلال نهادی است. سازمان نظام مهندسی ساختمان باید یک نهاد حرفه‌ای باشد. بنابراین باید استقلال حرفه‌ای داشته باشد؛ اما استقلال به معنای عدم پاسخگویی نیست.

یکی از خطرات هر سازمان حرفه‌ای این است که به تدریج تحت تأثیر روابط اداری، مدیریتی، مالی یا سیاسی، تبدیل به حیاط خلوت دستگاه‌های بالادستی شود. البته نظارت دستگاه‌های قانونی ضروری است و هیچ سازمانی نباید خود را فراتر از قانون بداند. اما باید یک مرز روشن وجود داشته باشد؛ «نظارت با مداخله متفاوت است؛ دستگاه بالادستی باید بر سازمان نظارت کند، اما نباید سازمان را اداره کند»، اگر این مرز از بین برود، استقلال حرفه‌ای آسیب می‌بیند.

از طرف دیگر، اگر سازمان بیش از حد از جامعه حرفه‌ای فاصله بگیرد و نتواند پاسخگوی عملکرد خود باشد، اعتماد عمومی کاهش پیدا می‌کند. بنابراین مدل مطلوب از نظر من این است: «استقلال حرفه‌ای، همراه با شفافیت و پاسخگویی»، نه استقلال بدون پاسخگویی و نه نظارت همراه با مداخله.

موضوع مهم دیگر، تعارض منافع است. هر جا یک نهاد یا فرد هم‌زمان در موقعیتی قرار گیرد که تصمیم‌گیر، ناظر، مجری ذی‌نفع اقتصادی باشد، احتمال تعارض منافع افزایش پیدا می‌کند. بنابراین در اصلاح نظام نظارت باید کاملاً روشن باشد که چه کسی سیاست‌گذاری می‌کند؟ چه کسی اجرا می‌کند؟ چه کسی نظارت می‌کند؟ چه کسی پاسخگو است؟ و چه کسی از تصمیم منتفع می‌شود؟ اگر این مرزها روشن نباشد، حتی بهترین قوانین نیز در اجرا با مشکل مواجه خواهند شد.

۳- جایگاه و حدود مسئولیت شورای مرکزی در نظارت بر عملکرد سازمان‌های استانی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا این جایگاه نیازمند بازتعریف است؟

در مورد شورای مرکزی اعتقاد من این است که باید میان سیاست‌گذاری، نظارت عالی و مدیریت اجرایی تفکیک ایجاد شود. شورای مرکزی باید یک نهاد راهبر و سیاست‌گذار و ناظر عالی حرفه‌ای باشد، نه اینکه وارد مدیریت روزمره سازمان‌های استان شود.

استان‌ها باید اختیار داشته باشند، اما این اختیار باید همراه با پاسخگویی باشد. به عبارت دیگر: «تمرکززدایی بدون پاسخگویی، مشکل ایجاد می‌کند؛ و تمرکزگرایی بدون اختیار استان‌ها نیز ناکارآمد است» بنابراین باید عملکرد سازمان‌های استانی بر اساس شاخص‌های مشخص و قابل اندازه‌گیری ارزیابی شود؛ از جمله کیفیت خدمات مهندسی، سلامت مالی، شفافیت، تعارض منافع، رضایت اعضا و مردم و میزان تخلفات.

۴- با توجه به تحولات امروز، فناوری‌های نوین، سامانه‌های یکپارچه و هوش مصنوعی چه نقشی می‌توانند در افزایش شفافیت، کارآمدی و اثربخشی نظام نظارت ایفا کنند؟

موضوع دیگری که به نظر می‌تواند آینده نظام نظارت را تغییر دهد، فناوری است. ما باید از نظارت سنتی و عمدتاً آداری به سمت نظارت هوشمند و داده‌محور حرکت کنیم. اگر اطلاعات مهندسان، پروژه‌ها، ظرفیت اشتغال، ارجاع کار، گزارش‌های نظارتی، تخلفات و عملکرد سازمان‌ها در یک سامانه یکپارچه قرار گیرد، می‌توانیم بسیاری از انحرافات را قبل از آنکه به بحران تبدیل شوند شناسایی کنیم. هوش مصنوعی می‌تواند الگوهای غیرعادی را تشخیص دهد؛ مثلاً تمرکز غیرعادی پروژه‌ها، توزیع نامتوازن کار، افزایش غیرمتعارف ظرفیت کاری یا الگوهایی

که احتمال تعارض منافع را نشان می‌دهند. اما تأکید می‌کنم: «هوش مصنوعی نباید جایگزین ناظر شود؛ بلکه باید نظارت را هوشمند کنیم»، هدف، حذف انسان نیست؛ هدف، افزایش قدرت تشخیص و تصمیم‌گیری ناظر است.

۵- اگر امروز مسئول بازطراحی نظام نظارت بر عملکرد سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان بودید، سه اقدام اولویت‌دار خود را برای اصلاح این نظام چه می‌دانستید؟

اگر امروز مسئول بازطراحی نظام نظارت بر سازمان‌های نظام مهندسی بودم، سه اقدام را در اولویت قرار می‌دادم، اول، بازتعریف حکمرانی و مرز مسئولیت‌ها به عبارت دیگر دقیقاً مشخص می‌کردم وزارتخانه، شورای مرکزی، سازمان استان و سایر نهادهای نظارتی چه مسئولیتی دارند. اصل من این بود: «هیچ مسئولیتی بدون اختیار و هیچ اختیاری بدون پاسخگویی نباشد» و در همین چارچوب، استقلال حرفه‌ای سازمان‌ها را نیز تضمین می‌کردم.

دوم، ایجاد نظام ارزیابی عملکرد. به این معنا که هر سازمان استان باید یک کارت عملکرد داشته باشد و عملکرد آن با شاخص‌های واقعی سنجیده شود. یعنی به جای اینکه بگوییم سازمان چقدر جلسه برگزار کرده، بپرسیم چقدر کیفیت ساختمان افزایش یافته؟ چقدر رضایت مردم افزایش یافته؟ چقدر تخلفات کاهش یافته؟ چقدر شفافیت بیشتر شده است؟

سوم، ایجاد نظارت هوشمند و شفاف. فرایندها باید تا حد امکان دیجیتال شوند و اطلاعات عملکردی، در چارچوب حقوق اشخاص و محرمانگی، برای جامعه قابل مشاهده باشد. زیرا «هرچه فرایندها شفاف‌تر شوند، امکان مداخله سلیقه‌ای و فساد کمتر می‌شود».

در نهایت، من معتقدم مسئله امروز سازمان نظام مهندسی ساختمان این نیست که چگونه «نظارت بیشتری» ایجاد کنیم؛ مسئله این است که چگونه «نظارت مؤثرتری» ایجاد کنیم.

ما باید هم‌زمان از دو خطر جلوگیری کنیم:

خطر اول اینکه سازمان نظام مهندسی ساختمان به حیات خلوت دستگاه‌های بالادستی تبدیل شود و استقلال حرفه‌ای خود را از دست بدهد. خطر دوم، ضعف عملکرد آن‌قدر افزایش پیدا کند که جامعه اصل ضرورت وجود یک نظام حرفه‌ای برای مهندسی ساختمان را زیر سؤال ببرد. راه حل هیچ‌کدام حذف نظام مهندسی نیست. راه حل، اصلاح حکمرانی نظام مهندسی است. و من فکر می‌کنم چهار اصل باید مبنای این اصلاح باشد:

۱. استقلال حرفه‌ای

۲. شفافیت

۳. پاسخگویی

۴. کارآمدی

و در نهایت باید بتوانیم فلسفه وجودی سازمان نظام مهندسی ساختمان را برای مردم ملموس کنیم.

«اگر نظام مهندسی وجود دارد، نتیجه آن باید ساختمان ایمن‌تر، خدمات مهندسی باکیفیت‌تر، مهندس حرفه‌ای‌تر و حقوق مردم محفوظ‌تر باشد».

و شاید مهم‌ترین جمله‌ای که بتوانم در پایان بگویم این باشد:

ما نباید برای حفظ یک سازمان تلاش کنیم؛ باید برای حفظ فلسفه‌ای تلاش کنیم که به خاطر آن سازمان نظام مهندسی ساختمان ایجاد شده است. اگر این فلسفه در عملکرد سازمان متجلی شود، سازمان نظام مهندسی ساختمان هت‌ها نیازمند دفاع نخواهد بود، بلکه اعتماد عمومی پشتوانه آن خواهد شد.

نجات نظام نظارت از فساد با شفافیت، خرد جمعی و فناوری

احمد خرم

رئیس دوره هشتم شورای مرکزی سازمان نظام مهندسی ساختمان

اجازه داده نشود افراد متخلف در این سازمان باقی بمانند.

۴. با توجه به تحولات امروز، فناوری‌های نوین، سامانه‌های یکپارچه و هوش مصنوعی چه نقشی می‌توانند در افزایش شفافیت، کارآمدی و اثربخشی نظام نظارت ایفا کنند؟

با پیشرفت دانش و تکنولوژی، به دانشی رسیده‌ایم که می‌تواند بسیاری از امور را در یک فضای شفاف و قابل مشاهده قرار دهد. آی‌تی محور کردن مسائل می‌تواند به کاهش فساد و در نهایت از بین رفتن فساد کمک کند.

اگر اطلاعاتی که امروز تنها رئیس یک دستگاه می‌داند، در اختیار مجموعه و جامعه قرار گیرد، بسیاری از مسائل شفاف خواهد شد. در ساختارهایی که اطلاعات در اختیار افراد محدود قرار می‌گیرد، امکان پنهان ماندن واقعیت‌ها بیشتر است.

اگر دانش و تکنولوژی جدید و ابزارهایی مانند هوش مصنوعی وارد این حوزه شوند تا بسیاری از مسائل را روشن کنند، می‌توانند در کاهش فساد مؤثر باشند. بنابراین به نظر من، استفاده از فناوری اطلاعات و هوش مصنوعی در کنار شفافیت اطلاعات، از ابزارهای مهم اصلاح نظام نظارت است.

۵. اگر امروز مسئول بازطراحی نظام نظارت بر عملکرد سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان بودید، سه اقدام اولویت‌دار خود را برای اصلاح این نظام چه می‌دانستید؟

سه اقدام می‌تواند در اصلاح سازمان‌های استانی مؤثر باشد:

اول، آی‌تی محور کردن امور و استفاده از فناوری برای شفاف‌سازی فرایندها و عملکردها. دوم، انتخاب افراد سالم برای نظارت و قرار دادن افراد درست و شایسته در شوراهای انتظامی. سوم، به جای خرد فردی، حاکم کردن خرد جمعی و ایجاد و تقویت تشکلهای مهندسی مردم‌نهاد. در کنار این موارد، معتقدم دستگاه متولی، یعنی وزارت راه و شهرسازی، باید با افراد متخلف برخورد جدی داشته باشد؛ زیرا اگر برخورد با فساد ضعیف باشد، فساد گسترش پیدا می‌کند.

به‌طور کامل کنترل شود.

موضوع مهم دیگر، دسترسی مردم به اطلاعات درست است. اگر اطلاعات صحیح در اختیار جامعه قرار نگیرد، مردم برداشت دیگری خواهند داشت. بنابراین شفافیت اطلاعات و فراهم شدن امکان دسترسی به اطلاعات، یکی از عوامل مؤثر در کاهش فساد است.

مسئله قدرت و اطلاعات باید هم‌زمان مورد توجه قرار گیرد؛ اگر قدرت متمرکز شود یا اطلاعات در اختیار عده محدودی باقی بماند، زمینه فساد افزایش پیدا می‌کند.

۳. جایگاه و حدود مسئولیت شورای مرکزی در نظارت بر عملکرد سازمان‌های استانی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا این جایگاه نیازمند بازتعریف است؟

به نظر من باید برای نظارت، افراد سالم و درست انتخاب شوند و در شوراهای انتظامی نیز افراد شایسته و درستکار قرار گیرند. همچنین باید در سازمان‌های استانی، به جای تصمیم‌گیری فردی، خرد جمعی حاکم شود و تشکلهای مهندسی مردم‌نهاد تقویت شوند.

من معتقدم سازمان نظام مهندسی ساختمان باید از جامعه حرفه‌ای و تشکلهای مهندسی فاصله نگیرد و ساختار آن به شکلی باشد که اعضا در انتخاب ارکان و تصمیم‌گیری‌ها نقش واقعی داشته باشند.

همچنین باید روشن باشد که هر کسی در حوزه نظارت تخلف کرد، از چرخه نظارت خارج شود و

۱. با توجه به تجربه دوران مسئولیت خود، نظام نظارت بر عملکرد سازمان‌های نظام مهندسی ساختمان را تا چه اندازه در تحقق اهداف قانون موفق می‌دانید؟ مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف آن چیست؟

به نظر من یکی از عواملی که باعث مخدوش شدن نظارت دستگاه‌های نظارتی بر امور می‌شود، تعدد دستگاه‌های نظارتی است. وقتی دستگاه‌های مختلف نظارتی متعدد باشند، نظارت دچار مشکل می‌شود. از طرف دیگر، وقتی اختیار در یک مجموعه یا در دست یک فرد متمرکز شود، می‌تواند فسادآور باشد.

در مورد سازمان نظام مهندسی ساختمان نیز معتقدم این سازمان دچار مشکلات جدی شده است. در ابتدای کار، افرادی بودند که واقعاً به معیار و استاندارد معتقد بودند و محکم پای این موضوع ایستادند، اما در ادامه، در شورای مرکزی و سازمان‌های استان‌ها مسائلی مانند فساد، باج‌گیری و دریافت مبالغ خارج از چارچوب به وجود آمده است.

یکی از مشکلات مهم در نظام نظارت، وضعیت نظارت بر عملکرد ناظران است. بسیاری از اعتراضات مالکان به زیاده‌خواهی ناظران مربوط می‌شود و این موضوع به حیثیت و آبروی مهندسان کشور لطمه می‌زند. اگر هر کسی که در حوزه نظارت تخلف می‌کند از این چرخه خارج شود، می‌توان به اصلاح وضعیت امیدوار بود.

۲. به نظر شما مهم‌ترین چالش نظام نظارت امروز چیست؟ آیا ریشه مشکلات را بیشتر در قانون، ساختار، نحوه اجرا، تعدد نهادهای نظارتی یا تعارض منافع و... می‌دانید؟

یکی از عوامل مهم، تعدد دستگاه‌های نظارتی است که باعث می‌شود نظام نظارت مخدوش شود. مسئله دیگر، نحوه استفاده از افرادی است که در دستگاه‌های نظارتی قرار می‌گیرند.

از طرف دیگر، تمرکز قدرت نیز می‌تواند فسادآور باشد. به همین دلیل، یکی از عوامل جلوگیری از فساد، توجه به خرد جمعی و نظارت تشکلهای مردمی است. نمی‌شود تشکلهای مردم‌نهاد وجود نداشته باشند و انتظار داشت فساد نیز

مسئولیت حرفه‌ای؛ لازمه تحقق وظایف قانونی

حمزه شکیب

رئیس دوره نهم شورای مرکزی سازمان نظام مهندسی ساختمان^۱

است. تردیدی نیست که شرط لازم برای اجرای کامل این وظایف، مشارکت حداکثری است.

از طرفی، چنانچه از این پس مبنای طراحی‌ها در همه حوزه‌های تخصصی براساس عملکرد ساختمان باشد، متوجه خواهیم شد که اغلب ضوابط، استانداردهای ذی‌ربط و مقررات ملی

ساختمان نیازمند بازنگری جدی خواهند بود. نکته دیگر که بسیار حائز اهمیت است، افزایش عمر مفید ساختمان و افزایش مقاومت آن‌ها در مقابل حوادث از جمله زلزله، حریق و سیل است تا بتوان عمر ساختمان‌ها را حداقل به یکصد سال رساند.

نکته دیگر در این پایدارسازی، توجه به اصلاح استانداردها و تهیه برنامه جدی برای کنترل کیفیت مصالح، چه در فرایند تولید و چه در مصرف، است که فعلاً فرایند ساخت و ساز کشور در این مقوله رنج فراوان می‌برد. امید است با استفاده از خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها شاهد رونق هرچه بهتر و بیشتر کمیت و کیفیت ساخت و ساز در سراسر کشور باشیم.

پی‌نوشت

۱. متن برگرفته از یادداشت‌های ایشان در شماره‌های پیشین نشریه شمس است.

هرآنچه تا کنون در قالب بخشی از وظایف محوله انجام شده، کامل نبوده و برای تحقق همه وظایف تعریف شده در قانون راهی طولانی پیش روی ما مانده است که فقط با حفظ انسجام و تمرکز بر برنامه‌های عملیاتی می‌توان امید به انجام رسالت خطیر سازمان داشت.

توجه به مسئولیت جامعه

مهندسی در برهه کنونی، به عنوان عامل اصلی در فراهم آوردن زمینه اجرای وظایف محوله در متن قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با دقت در وظایف قانونی اعضای هیئت مدیره سازمان هر استان مشخص می‌شود که نقش و مسئولیت آن‌ها در موضوعاتی که به طور مستقیم و غیرمستقیم مرتبط با مسکن است، تا چه حد حائز اهمیت می‌باشد؛ از جمله دانش فنی و کیفیت کار شاغلان، اجرای دقیق مقررات ملی ساختمان، روابط بین صاحبان حرفه‌های مهندسی ساختمان و کارفرمایان، جلوگیری از مداخله اشخاص فاقد صلاحیت در امور فنی، کنترل کیفیت طرح‌های ساختمانی و تنظیم مبانی قیمت‌گذاری خدمات مهندسی.

یکی دیگر از موارد حائز اهمیت، ایجاد رابطه صحیح بین سرمایه‌گذار، بهره‌بردار و مهندسان است که نیازمند بحث و بررسی و دریافت نظرات نقادانه

